

**Nemo solus satis sapit.
Księga jubileuszowa
dedykowana Profesorowi
Maksymilianowi Pazdanowi**

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Część I.
Prawo osobowe i obligacyjne

Ustawa z 11.6.2024 r. o zmianie prawa dotyczącego nazwiska małżeńskiego i nazwiska przy urodzeniu oraz międzynarodowego prawa nazwisk – krok ku uznaniu nazwiska?

1. Wprowadzenie

W doktrynie prawa prywatnego międzynarodowego w ostatnich latach rozważa się, czy na miejsce kolizyjnoprawnej metody regulacji nie należy wprowadzić metody uznania¹, polegającej na przyznaniu skutków prawnych zdarzeniom, do których doszło w innym państwie, z zastrzeżeniem spełnienia określonych wymagań.

W obszarze prawa nazwisk próby stworzenia jednolitych regulacji europejskich natrafiły na duże trudności, wynikające z odmiennych regulacji prawnych, ale również z odmiennych historii i rozwoju społecznego poszczególnych państw². W tym zakresie fundamentalne i pre-

* Katedra Prawa Cywilnego, Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie; ORCID: 0000-0001-9012-950X.

¹ *FK. Juenger*, Private International Law or International Private Law?, w: Selected Essays on the Conflict of Law, Brill 2001, s. 219; *A. Mac Eleavy Fiorini*, Qu'y a-t-il en un nom? Un vrai code pour le droit international privé européen, w: *M. Fallon, P. Lagarde, S. Poillot Peruzzetto* (dir.), Quelle architecture pour un code européen de droit international privé?, Bruxelles 2001, s. 41 i n.; *K. Schurig*, Das Fundament trägt noch, w: *H.-P. Mansei* (Hrsg.), Internationales Privatrecht im 20. Jahrhundert. Der Einfluss von Gerhard Kegel und Alexander Lüderitz auf das Kollisionsrecht herausgegeben, Tübingen 2014, s. 25; *Ch. Kohler*, La reconnaissance de situations juridiques dans l'union européenne: le cas du nom patronymique, w: *P. Lagarde* (dir.), La reconnaissance des situations en droit international privé, Paris 2013, s. 79; *Ch. Pamboukis*, Les actes publics et la méthode de la reconnaissance, w: *P. Lagarde* (dir.), La reconnaissance des situations en droit international privé, Paris 2013, s. 136 i n.; *J. Poczobut, A.W. Wiśniewski*, Wprowadzenie do problematyki prawa prywatnego międzynarodowego, w: *J. Poczobut* (red.), Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz, Warszawa 2017, s. 66; *K. Miksza*, Nazwisko w prawie prywatnym międzynarodowym, Gliwice 2015, s. 207; *M.-L. Niboyet, G. de Geouffre de la Pradelle*, Droit International Privé, Paris 2013, s. 212–213.

² *M. Pilich*, Europeizacja prawa prywatnego międzynarodowego cel, ograniczenia, wyzwania, w: *M. Pazdan* (red.), Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego, t. 12, Katowice 2013, s. 78; *A. Mączyński*, Propozycja ujednoczenia międzynarodowego prawa nazwiska w Unii Europejskiej, w: *J. Poczobut, A.W. Wiśniewski* (red.), Prawo prywatne i arbitraż. Księga jubileuszowa dedykowana doktorowi Maciejowi Tomaszewskiemu, Warszawa 2016, s. 200; *R. Freitag*, Subjektive Anknüpfung: Vorstellung des Vorschlags, w: *A. Dutta, T. Helms, W. Printens*, Ein Name in ganz Europa, Vorschläge für ein Internationales Namensrecht der Europäischen Union, Frankfurt am Main 2016, s. 49. *I. Viarengo*, Fragen des Allgemeinen Teils und Einbindung in das Kollisionsrecht der EU: Kommentar, w: *A. Dutta, T. Helms, W. Printens* (Hrsg.), Ein Name in ganz Europa, Vorschläge für ein Internationales Namensrecht der Europäischen Union, Frankfurt am Main 2016, s. 83; *A. Mączyński*, Zamieszkanie jako podstawa

cedensowe znaczenie ma orzecznictwo TSUE³, w którym przyjęto możliwość uznania nazwiska, ukształtowanego w jednym z państw UE⁴. Przytoczyć można tutaj wyr. z 2.10.2003 r. w sprawie *Garcia Avello* (C-148/02, EU:C:2003:539, pkt 25), z 14.10.2008 r. w sprawie *Grunkin i Paul* (C-353/06, EU:C:2008:559, pkt 16) czy z 14.12.2021 r. w sprawie „*Pancharevo*” (C-490/20, Dz.Urz. UE C 84 z 2022 r., s. 17).

Metoda uznania byłaby także odpowiedzią na wzmożony międzynarodowy ruch osobowy⁵. Zróżnicowany stan prawny w poszczególnych państwach prowadzić może do zerwania ciągłości w posługiwaniu się nazwiskiem. Jest to konsekwencja różnych regulacji, które powodują, że osoba fizyczna może być w różnych państwach identyfikowana za pomocą różnych nazwisk.

Odpowiedzią na wątpliwości miało być powstanie regulacji unijnej, a dokładnie projekt rozporządzenia o międzynarodowym prawie nazwisk z 2014 r.⁶. Nazwisko poddano w nim prawu miejsca zwykłego pobytu osoby (art. 4 ust. 1), z możliwością wyboru prawa ojczystego (art. 5 ust. 1) oraz wspólnego wyboru przez małżonków i zarejestrowanych partnerów prawa państwa, którego obywatelem jest jeden z nich, albo prawa państwa, w którym jeden z nich ma miejsce zwykłego pobytu. Jednocześnie podjęto próbę uregulowania uznania nazwiska. Zgodnie z art. 12 ust. 1 projektu nazwisko osoby zarejestrowane przez właściwy urząd państwa członkowskiego miało podlegać uznaniu we wszystkich państwach członkowskich. Według art. 12 ust. 3 projektu państwo członkowskie mogło odmówić uznania nazwiska tylko wtedy, gdy było ono oczywiście niezgodne z porządkiem publicznym (*ordre public*).

Celem artykułu jest omówienie regulacji prawa niemieckiego dotyczących nazwiska oraz zmian, jakie wprowadzono ustawą z 11.6.2024 r. Podjęto też w nim próbę odpowiedzi na pytanie, czy zmiany zbliżają wprowadzone regulacje prawne do wypracowanej w orzecznictwie europejskim metody uznania nazwiska.

łącznika normy kolizyjnej, ZNUJ Prace Prawnicze 1978, z. 81, s. 44; P. Wypych, Prawo właściwe dla nabycia i zmiany nazwiska, w: P. Kasprzyk (red.), Prawo rodzinne w Polsce i w Europie. Zagadnienia wybrane, Lublin 2005, s. 564.

³ H. Fulchiron, La reconnaissance, jusqu'où?, w: M.-E. Ancel, L. d'Avout, J.C. Fernández Rozas, M. Goré, J.-M. Jude (dir.), Le droit à l'épreuve des siècles et des frontières. Mélanges en l'honneur du Professeur Bertrand Ancel, Paris-Madrid 2018, s. 647-648.

⁴ A. Dutta i in., Jedno nazwisko w całej Europie – Projekt europejskiego rozporządzenia o międzynarodowym prawie nazwisk, przekład artykułu opublikowanego w czasopiśmie „Das Standesamt, Zeitschrift für Standesamtwesen, Familienrecht, Staatsangehörigkeitsrecht, Personenstandsrecht, internationales Privatrecht des In- und Auslands” 2014, Nr 2, s. 33-44, KPP 2016, Nr 1, s. 81 i n.; A. Dutta, Fragen des Allgemeinen Teils und Einbindung in das Kollisionsrecht der EU: Vorstellung des Vorschlags, w: A. Dutta, T. Helms, W. Printens (Hrsg.), Ein Name in ganz Europa, Vorschläge für ein Internationales Namensrecht der Europäischen Union, Frankfurt am Main 2016, s. 81; H. Jokela, Internationalism in Private International Law, w: D.S. Clark (ed.), Comparative and Private International Law. Essays in Honor of John Henry Merryman on his Seventieth Birthday, Berlin 1990, s. 398; M. Pazdan, Zagadnienia ogólne, w: M. Pazdan (red.), System Prawa Prywatnego Międzynarodowego, t. 20A, Warszawa 2014, s. 23-24; M.A. Zachariasiewicz, Rys historyczny prawa prywatnego międzynarodowego. Czasy współczesne, w: M. Pazdan (red.), Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz, Warszawa 2018, s. 12; H. Muir Watt, European Federalism and the „New Unilateralism”, Tulane Law Review 2008, vol. 82, No. 5, s. 1983.

⁵ J. Buchalska, Nazwisko jako przedmiot ochrony w prawie polskim, Warszawa 2015.

⁶ Por. M. Pazdan, w: M. Pazdan (red.), Prawo prywatne międzynarodowe, art. 15, s. 199; A. Dutta, T. Helms, W. Printens, Einleitung, w: A. Dutta, T. Helms, W. Printens (Hrsg.), Ein Name in ganz Europa, Vorschläge für ein Internationales Namensrecht der Europäischen Union, Frankfurt am Main 2016, s. 8-9; A. Dutta, Fragen, s. 75; A. Mącznyński, Propozycja, s. 201; W. Pintens, Stand des Internationalen Namensrechts in Europa: Status Quo und Regelungsbedarf, w: A. Dutta, T. Helms, W. Printens (Hrsg.), Ein Name in ganz Europa, Vorschläge für ein Internationales Namensrecht der Europäischen Union, Frankfurt am Main 2016, s. 17; J. Massip, F. Hondius, Ch. Nast, F. Granet, Commission Internationale de l'État Civil (CIEC) International Commission on Civil Status (ICCS), La Haye-Londres-Boston 2018, s. 63, polskie tłumaczenie projektu dostępne w: KPP 2016, Nr 1, s. 217.

2. Regulacja prawa właściwego dla nazwiska w prawie niemieckim przed reformą

W prawie niemieckim do 1986 r. nie było wyraźnej regulacji określającej prawo właściwe dla nazwiska. W doktrynie wyróżniano dwa poglądy. Zgodnie z pierwszym używanie nazwiska traktowano jako skutek zdarzeń z zakresu prawa rodzinnego⁷. Przeważał pogląd, że nazwisko podlega prawu ojczystemu. Ustępstwa w tym zakresie przewidziano na rzecz statutu małżeńskiego, filijacyjnego i adopcyjnego⁸. Zgodnie zaś z drugim poglądem właściwość prawa dla nazwiska poszukiwano w przepisach prawa publicznego lub na podstawie prawa właściwego dla ochrony dóbr osobistych⁹.

Zgodnie z art. 10 ustawy wprowadzającej niemiecki Kodeks cywilny z 18.8.1896 r. (EGBGB), znowelizowaną ustawą z 25.7.1986 r.¹⁰, nazwisko osoby podlegało jej prawu ojczystemu. Jednak w ust. 2 i 3 wprowadzono możliwość wyboru prawa przez małżonków po zawarciu związku małżeńskiego oraz przez dziecko.

Regulacje dotyczące nazwiska były też zawarte w art. 47 EGBGB w dawnym brzmieniu, zgodnie z którym jeżeli osoba nabyła imię lub nazwisko na podstawie właściwego prawa obcego, a jej imię lub nazwisko podlega od tej chwili prawu niemieckiemu, mogła w drodze oświadczenia wobec USC: określić imiona i nazwiska; w wypadku braku imiona lub nazwiska dokonać ich wyboru; zrezygnować z członów imienia lub nazwiska, jakich nie przewiduje prawo niemieckie, przyjmując pierwotną formę imienia lub nazwiska przekształconego z uwagi na płeć lub stosunek pokrewieństwa; przyjmując niemieckojęzyczną formę swojego imienia lub nazwiska; w wypadku braku takiej formy imienia – przyjmując nowe imiona. Jednocześnie art. 47 ust. 2 EGBGB w dawnym brzmieniu określał, że jeżeli nazwisko jest nazwiskiem małżeńskim, oświadczenia w czasie trwania małżeństwa mogą złożyć wyłącznie oboje małżonkowie. Oświadczenia te wymagały notarialnego poświadczenia podpisu albo sporządzenia dokumentu notarialnego¹¹.

Przepisy wprowadzające niemiecki kodeks cywilny zostały znowelizowane 29.1.2013 r. Wprowadzono nowy art. 48 EGBGB, dotyczący wyboru nazwiska nabytego w innym państwie członkowskim UE. Nowelizacja ta była konsekwencją orzecznictwa TSUE, w szczególności w sprawie *Grunkin-Paul* (C-363/06). Z uzasadnienia projektu nowelizacji wynika, że celem jej było dostosowanie przepisów prawa prywatnego międzynarodowego do rozporządzenia (UE) Nr 1259/2010¹² i dostosowanie prawa niemieckiego do najnowszego orzecznictwa. Jej celem było również zachowanie spójności niemieckiego systemu prawnego opartego

⁷ Szerzej na ten temat *D. Henrich*, Rückverweisung auf Grund abweichender Qualifikation im internationalen Namensrecht (zu BGH, 20.6.2007 – XII ZB 17/04, unten S. 137, Nr 8), IPRax 2008, s. 121.

⁸ *M. Pazdan*, Nazwisko w prawie prywatnym międzynarodowym, w: *J. Golaczyński, P. Machnikowski* (red.), Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci prof. E. Gniewka, Warszawa 2010, s. 448–449; *M. Piłlich*, Zasada obywatelstwa w prawie prywatnym międzynarodowym. Zagadnienia podstawowe, Warszawa 2015, s. 195.

⁹ *D. Henrich*, Rückverweisung, s. 121; *A. Mączyński*, Niemieckie prawo prywatne międzynarodowe, KPP 2001, Nr 2, s. 427.

¹⁰ Tłumaczenie na język polski: KPP 2001, Nr 2, s. 431–445.

¹¹ Tekst w języku polskim przytoczono za tłumaczeniem *P. Tereszkievicz*, Materiał. Niemieckie Prawo Prywatne Międzynarodowe, KPP 2009, Nr 4, s. 1125 i n.

¹² Rozporządzenie Rady (UE) Nr 1259/2010 z 20.12.2010 r. w sprawie wprowadzenia w życie wzmocnionej współpracy w dziedzinie prawa właściwego dla rozwodu i separacji prawnej (Dz.Urz. UE L 343, s. 10).

na związku nazwiska z obywatelstwem osoby do niego uprawnionej¹³. Sprawa *Grunkin-Paul* dotyczyła bowiem oceny zgodności art. 10 ust. 1 EGBGB z prawem UE, a konkretnie z zasadą swobodnego przepływu osób, o której mowa w art. 18 i 21 TFUE (wcześniej art. 12 i 18 TWE). Osoba, której dotyczy sprawa, urodziła się w państwie członkowskim, w którym przy wyznaczaniu prawa właściwego dla nazwiska dziecka posługiwano się łącznikiem miejsca zamieszkania¹⁴.

Unormowaniom znowelizowanym 29.1.2013 r. zarzucano jednak, że mają zastosowanie jedynie wobec obywateli niemieckich¹⁵, gdyż przyjmuje się właściwość prawa ojczystego również dla obywateli innych państw (art. 10 ust. 1 EGBGB)¹⁶. Takie przepisy były krytykowane głównie ze względu na ich ścisły charakter chociaż dostrzegano celowość wprowadzenia zmian¹⁷. W konsekwencji regulacje te nie rozstrzygały w pełni zagadnienia zauważonego przez TSUE w wyroku w sprawie *Garcia Avello* z 2.10.2003 r. (C-148/02), dotyczącego osób posiadających podwójne obywatelstwo¹⁸. Stanowisko zajęte przez Trybunał w sprawie *Grunkin-Paul* jest analogiczne do tego, które wyraził wcześniej w sprawie *Garcia Avello*. Trybunał stwierdził, że żaden z argumentów nie może usprawiedliwiać odmowy uznania nazwiska dziecka już ustalonego i zarejestrowanego w jednym z państw członkowskich. Trybunał podkreślił również, że mimo istnienia odmiennych norm kolizyjnych w poszczególnych państwach członkowskich nazwisko nadane zgodnie z prawem jednego z nich powinno być uznawane przez pozostałe¹⁹. Decydujące znaczenie ma wola osoby zainteresowanej, która może wybrać, czy jej nazwisko zostanie ustalone zgodnie z prawem jednego z państw jej obywatelstwa, czy też zgodnie z prawem państwa jej miejsca zwykłego pobytu²⁰. Państwa członkowskie są natomiast zobowiązane do uznania nazwiska, niezależnie od tego, czy ich własne normy kolizyjne wskazywałyby ten sam porządek prawny. W ten sposób podkreślono konieczność uznawania raz nadanego nazwiska w innych państwach UE.

Wprowadzone w 2013 r. przepisy były również oceniane w świetle prawa unijnego w sprawie zainicjowanej przez *Mirceę Florianą Freitagą* (C-541/15)²¹. Sprawa dotyczyła uznania w Niemczech zmiany nazwiska nabytego zgodnie z prawem rumuńskim, gdy obywatel

¹³ Por. także opinia rzecznika generalnego *M. Szpunara* przedstawiona 24.11.2016 r., w sprawie C-541/15, *Mircea Florian Freitag*.

¹⁴ *M. Pazdan*, Nazwisko, s. 457.

¹⁵ Por. *A. Dutta i in.*, Jedno nazwisko, s. 82–83.

¹⁶ *R. Wagner*, Grußwort, w: *A. Dutta, T. Helms, W. Printens* (Hrsg.), Ein Name in ganz Europa, Vorschläge für ein Internationales Namensrecht der Europäischen Union, Frankfurt am Main 2016, s. 13; *J. Mörsdorf-Schulte*, Europäische Impulse für Namen und Status des Mehrstaaters (zu EuGH, 2. 10. 2003 – Rs. C-148/02 – Garcia Avello, unten s. 339, Nr 24), IPRax 2004, s. 323 i n.

¹⁷ Por. *A. Dutta, T. Helms, W. Printens*, Einleitung, s. 13 *Ch. von Bary*, New private international law rules in the law of persons in Germany – gender and names, Yearbook of Private International Law 2024/2025, vol. 26, s. 60.

¹⁸ *H.-P. Mansel*, Anerkennung als Grundprinzip des Europäischen Rechtsraums Zur Herausbildung eines europäischen Anerkennungs-Kollisionsrechts: Anerkennung statt Verweisung als neues Strukturprinzip des Europäischen internationalen Privatrechts?, *RabelsZ* 2006, R. 70, s. 693–697; *Ch. Kohler*, La reconnaissance de situations juridiques dans l'union européenne: le cas du nom patronymique, w: *P. Lagarde* (red.), La reconnaissance des situations en droit international privé, Paris 2013, s. 73 i n.

¹⁹ Por. *A. Dorabalska*, Między normą kolizyjną a instytucją uznania – nazwisko w orzecznictwie TS, *EPSąd*. 2011, Nr 3, s. 20; *M. Taborowski*, Swobodny przepływ osób w UE a nazwiska osób fizycznych – uwagi na tle orzecznictwa TS, *EPSąd*. 2012, Nr 1, s. 26.

²⁰ Zob. także *H.-P. Mansel*, Anerkennung, s. 700.

²¹ Wyrok TS z 8.6.2017 r., C-541/15, Postępowanie przed sądem krajowym, które zostało zainicjowane przez *Mirceę Florianą Freitagą*, która złożyła wiosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Amtsgericht Wuppertal.

posiadał jednocześnie obywatelstwo niemieckie i rumuńskie. Trybunał po raz kolejny stwierdził, że państwo członkowskie jest zobowiązane do uznania nazwiska. Wyrok potwierdza obowiązek wzajemnego uznawania aktów stanu cywilnego w ramach UE i chroni prawa obywateli do swobodnego przemieszczania się. Główne wątpliwości w tej sprawie dotyczyły wykładni prawa unijnego, która mogłaby stać na przeszkodzie określonemu rozumieniu prawa krajowego²². Trybunał przyjął, że wykładni art. 21 TFUE należy dokonywać w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie odmowie przez USC uznania i wpisania do akt stanu cywilnego nazwiska nabytego zgodnie z prawem przez obywatela w innym państwie członkowskim, którego obywatelstwo również posiada, jeśli nazwisko to odpowiada jego nazwisku rodowemu. Prawo niemieckie uzależniało uznanie takiego nazwiska od nabycia go podczas zwykłego pobytu w tym państwie. Trybunał podkreślił, że procedura krajowa może regulować szczegóły²³, ale nie może czynić niemożliwym ani nadmiernie utrudniać wykonywania praw wynikających z art. 21 TFUE zgodnie z zasadami równoważności i skuteczności²⁴.

Reformy te były jednak niewystarczające, bowiem obowiązujące przepisy były rygorystyczne oraz nie uwzględniały zauważanej w orzecznictwie potrzeby uregulowania uznawania nazwiska.

3. Reforma prawa niemieckiego z 11.6.2024 r.

Dnia 1.5.2025 r. weszła w życie ustawa o zmianie prawa dotyczącego nazwiska małżeńskiego i nazwiska przy urodzeniu oraz międzynarodowego prawa nazwisk²⁵. Jest to największa od kilku lat reforma w obszarze prawa nazwisk, na której potrzebę zwracano uwagę już od lat²⁶. Celami ustawy były liberalizacja przepisów dotyczących wyboru nazwiska, ułatwienie zmiany nazwiska, wypełnienie istniejących luk prawnych oraz dostosowanie prawa do zmian zachodzących w innych państwach europejskich, tak aby ułatwić wybór nazwiska rosnącej liczbie rodzin wielonarodowych²⁷. Ustawodawca ocenił przepisy prawne obowiązujące przed reformą jako „bardzo restrykcyjne” i „nieodpowiadające potrzebom rodzin ze względu na różnorodność współczesnej rzeczywistości”²⁸.

Nowelizacja objęła sześć głównych obszarów²⁹. W zakresie nazwisk małżeńskich zniesiono obowiązek wyboru wspólnego nazwiska, umożliwiając małżonkom zachowanie własnych

²² BGBl 1994 I, s. 2494; sprostowanie BGBl 1997 I, s. 1061; por. *P. Tereszkievicz*, *Materiał*, s. 1125 i n. wraz z tłumaczeniem.

²³ *M. Gniadził*, *Ewolucja statutu obywateli Unii wobec państwa przyjmującego i państwa pochodzenia w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej*, Warszawa 2018, s. 375.

²⁴ Zob. w szczególności analogicznie wyr. TS: z 12.9.2006 r., *Eman i Sevinger*, C-300/04, EU:C:2006:545, pkt 67; z 3.7.2014 r., *Kamino International Logistics i Datema Hellmann Worldwide Logistics*, C-129/13 i C-130/13, EU:C:2014:2041, pkt 75, a także z 8.3.2017 r., *Euro Park Service*, C-14/16, EU:C:2017:177, pkt 36, *H. Fulchiron*, *La reconnaissance*, s. 653; por. *C. Alunaru*, *Ewolucja prawa prywatnego w Rumunii*, KPP 2008, Nr 3, s. 631 i n.

²⁵ BGBl 2024 I Nr 185.

²⁶ Por. *A. Dutta*, *Reform des deutschen Namensrechts*, FamRZ 2020, s. 902, <https://www.juristische-gesellschaft.de/pdf/Dutta%20-%20Reform%20des%20deutschen%20Namensrechts.pdf> (dostęp: 11.2.2025 r.); *H. Bornbofen*, *Eckpunkte zur Reform des Namensrechts – Meilensteine oder fromme Wünsche?*, StAZ 2020, s. 162; *A. Dutta*, *Die Reform des internationalen Namensrechts – eine traurige Geschichte mit Happy End?*, StAZ 2024, s. 35.

²⁷ BT-Drs. 20/9041, 23.

²⁸ Rząd Federalny, projekt ustawy o zmianie prawa dotyczącego nazwiska małżeńskiego i nazwiska rodowego, 2023, s. 1, https://www.bmj.de/SharedDocs/Downloads/DE/Gesetzgebung/RegE/RegE_Namensrecht.pdf?__blob=publicationFile&cv=2 (dostęp: 6.11.2025 r.).

²⁹ *D.B. Kienemund*, *Das Gesetz zur Änderung des Namensrechts*, *Neue Juristische Wochenschrift* 2025, s. 1153 i n.

lub przyjęcie nazwiska dwuczłonowego połączonego łącznikiem. Jednocześnie wprowadzono mechanizmy zapobiegające powstawaniu wieloczłonowych tzw. łańcuchów nazwisk w kolejnych pokoleniach oraz uznano możliwość stosowania nazwisk zgodnych z tradycją łużycką lub innymi systemami prawnymi³⁰. Zmiany dotyczą również nazwisk dzieci³¹. Wprowadzono możliwość nadania dziecku nazwiska złożonego z nazwisk obojga rodziców, przy czym w przypadku braku decyzji w określonym terminie dziecko automatycznie otrzyma nazwisko złożone z nazwisk rodziców w kolejności alfabetycznej. Uproszczono także procedury związane ze zmianą nazwiska dziecka w sytuacji uzyskania wspólnej opieki przez rodziców. Nowe przepisy przewidują również większą swobodę przy zmianie nazwiska dziecka po rozwodzie lub śmierci rodzica – może ono przyjąć nazwisko tego z rodziców, z którym na stałe zamieszkuje. Wprowadzono także możliwość przywrócenia poprzedniego nazwiska, a w razie braku takiej zgody drugiego rodzica decyzję może zastąpić orzeczenie sądu, jeśli zmiana leży w interesie dziecka. Dzięki nowelizacji dopuszczono również formy żeńskie nazwisk, a także patronimiczne i matronimiczne konstrukcje charakterystyczne dla poszczególnych grup mniejszości narodowych – Serbołużyczan, Fryzów i Duńczyków – dostosowane do ich tradycji językowych. Nowelizacja rozszerzyła również możliwości zmiany nazwiska przez osoby dorosłe. Mogą one skrócić nazwisko wieloczłonowe, przyjąć nazwisko jednego z rodziców lub utworzyć nowe nazwisko z nazwisk obojga rodziców, przy czym zmiana taka może nastąpić tylko raz. Zniesiono również różnice między nazwiskami dzieci biologicznych i adoptowanych oraz dokonano korekt w przepisach wprowadzających i ustawie o stanie cywilnym.

Wielu przedstawicieli doktryny krytycznie odnosi się do nowelizacji z 11.6.2024 r. Przede wszystkim zauważa się, że cel grupy roboczej, jakim było ujednoczenie przepisów dotyczących nazwisk oraz stworzenie „przejrzystego systemu regulacyjnego”, nie został zrealizowany. Stało się wręcz przeciwnie – zbiór norm zawartych w Bürgerliches Gesetzbuch niemal się podwoił. Niektórzy nawet określają, że reforma ta była „strzałem na ośle”³² czy reformą ostatniej chwili (*Last-minute-Entscheidung*)³³. Zdaniem przedstawicieli doktryny nie osiągnięto również jasnego rozróżnienia nabycia i zmiany nazwiska; przeciwnie, wzrosła liczba przepisów, które – częściowo w sposób nie do końca przejrzysty – dopuszczają obie te sytuacje (§ 1617a II, § 1617d–1617h BGB). Nie zniesiono także równoległych regulacji prawa prywatnego i publicznego dotyczących nazwiska. Takie ujęcie przepisów sprzyja powstawaniu rozbieżności interpretacyjnych i prowadzi do niejednołitości w praktyce stosowania prawa³⁴, które w konsekwencji mogą prowadzić do wzmożonej pracy urzędów rozpatrujących np. kwestie wstępne³⁵. Zauważa się bowiem, że zgodnie z założeniami reforma miała dotyczyć zarówno prawa prywatnego, jak i publicznego. Finalnie dotyczyła jedynie prawa materialnego, co pogłębiło rozbieżności między tymi systemami³⁶. Mimo dobrej intencji ustawodawcy – uproszczenia stosowania prawa – reforma nie przynosi oczekiwanej przejrzystości ani

³⁰ Szerokie omówienie wraz z przykładami: *N.J. Plitzko*, Die Reform des Ehe- und Geburtsnamensrecht sowie des Internationalen Namensrechts, *Neue Zeitschrift für Familienrecht* 2025, s. 473.

³¹ Por. np. *F. Wall*, Der Name nach der Adoption nach der Namensrechtsreform. Notarrelevante Neuerungen im Namenssachrecht und im IPR, *Deutsche Notar-Zeitschrift* 2025, s. 245 i n.

³² *N.J. Plitzko*, Die Reform, s. 483.

³³ *F. Wall*, Ausgangsstatutenwechsel und „Dornröschenprinzip” – Anwendungsprobleme des IPR nach der Namensrechtsreform, *StAZ* 2024, s. 293 i n.

³⁴ *D.B. Kienemund*, Das Gesetz, s. 1158.

³⁵ *N.J. Plitzko*, Die Reform, s. 483.

³⁶ Por. *Ch. von Bary*, Das öffentlich-rechtliche Namensrecht in grenzüberschreitenden Sachverhalten unter Berücksichtigung der Reform des privaten Namensrechts vom 1. Mai 2025, *IPRax* 2025, s. 473.

pewności prawnej. Zamiast tego tworzy nowe obszary niejasności. Dlatego reformę tę ocenia się jako nie w pełni przemyślaną i wzywa do ponownego rozważenia jej założeń w duchu poszanowania stabilności nazwiska i autonomii jednostki³⁷.

Mimo tych zastrzeżeń należy zauważyć, że reforma, która weszła w życie 1.5.2025 r., wprowadza istotne zmiany, szczególnie dotyczące samego kształtu nazwiska. Dla wielu małżeństw i rodziców uzgodnienie nazwiska małżeńskiego czy nazwiska dzieci stanie się w przyszłości łatwiejsze, dzieci będą mogły przez nazwisko wyrażać więź z obojgiem rodziców, a ich nazwiska będą mogły być bardziej elastycznie dostosowywane do zmian w sytuacji rodzinnej³⁸.

Pytaniem, które należy sobie zadać, jest, czy reforma wprowadziła postulowane, przede wszystkim w orzecznictwie, a obecnie w doktrynie, uznanie nazwiska. Niewątpliwie z perspektywy prawa europejskiego szczególne znaczenie ma nowelizacja art. 10 EGBGB, regulującego właściwość prawa w sprawach dotyczących imion i nazwisk. Dotychczasowe prawo wyznaczone łącznikiem obywatelstwa zostało zastąpione łącznikiem miejsca zwykłego pobytu (*gewöhnlicher Aufenthalt*), co zbliża niemieckie rozwiązania do unijnego pojęcia *habitual residence*, stosowanego w rozporządzeniach unijnych³⁹. Zmiana ta ułatwia uznawanie nazwisk w państwach członkowskich i ogranicza ryzyko niejasności wynikających z różnic systemowych, poruszanych m.in. w takich sprawach jak *Garcia Avello czy Grunkin-Paul*⁴⁰. Dodatkowo wprowadzono możliwość wyboru prawa ojczystego, co pozwala zachować więź z krajem pochodzenia i realizuje zasadę autonomii⁴¹. Obecnie bowiem, zgodnie z art. 48 EGBGB, osoba może wybrać nazwisko, jeżeli zostało ono wpisane do rejestru stanu cywilnego innego państwa członkowskiego i zostało nabyte w czasie, gdy osoba ta miała tam miejsce zwykłego pobytu albo – od czasu reformy – posiadała obywatelstwo tego państwa. W konsekwencji obecnie nie jest już konieczne posiadanie miejsca zwykłego pobytu w państwie członkowskim, w którym nazwisko zostało nabyte; wystarczające jest posiadanie obywatelstwa tego państwa⁴².

W swoich wypowiedziach *A. Dutta* wręcz postuluje dalszą reformę. Kluczowym jej elementem byłoby odejście od tradycyjnego powiązania z obywatelstwem i przyjęcie miejsca zwykłego pobytu jako głównego łącznika w prawie kolizyjnym nazwisk. Taki krok nie tylko uprościłby praktykę USC, lecz także zapewniłby większą spójność i przewidywalność rozstrzygnięć, szczególnie w odniesieniu do rodzin o zróżnicowanej przynależności narodowej⁴³.

³⁷ *F. Wall*, Ausgangsstatutenwechsel, s. 293 i n.

³⁸ *D.B. Kienmund*, Das Gesetz, s. 115; *Ch. von Bary*, Änderungen im Namensrecht ab 1, Mai 2025: Ein Überblick, StAZ 2024, s. 226 i n.

³⁹ Por. rozporządzenie Rady (UE) Nr 1259/2010 z 20.12.2010 r. w sprawie wprowadzenia w życie wzmocnionej współpracy w dziedzinie prawa właściwego dla rozwodu i separacji prawnej Dz.Urz. UE L 343, s. 10; rozporządzenie Rady (WE) Nr 2201/2003 z 27.11.2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) Nr 2201/2003, Dz.Urz. UE L 338, s. 1.

⁴⁰ Podgląd ten jednak nie jest jednolity, zdaniem bowiem *F. Walla* konsekwencje takiej zmiany nie zostały dostatecznie przeanalizowane, zwłaszcza w odniesieniu do obywateli niemieckich mieszkających za granicą (*Auslandsdeutsche*). Autor dostrzega, że może to prowadzić do automatycznych zmian nazwisk bez zgody lub wiedzy osoby zainteresowanej, co określa metaforycznie jako *Dornröschenprinzip* (zasadę Śpiącej Królewny), polegającą na „obudzeniu” zagranicznego prawa nazwisk w momencie zmiany miejsca pobytu – szerzej na ten temat *F. Wall*, Ausgangsstatutenwechsel, s. 293 i n.

⁴¹ *Ch. von Bary*, Änderungen, s. 229–230; *tenże*, Das öffentlich-rechtliche, s. 473 i n.

⁴² *Ch. von Bary*, New private, s. 60.

⁴³ Por. *A. Dutta*, Familie und Personenstand: Die zunehmende Bedeutung des Personenstandswesens, RabelsZ 2025, R. 89, s. 78 i n.

Urzędy w takich przypadkach nie będą dokonywać oceny nazwiska na podstawie norm kolizyjnych, ale jedynie będą uznawać każde zarejestrowane za granicą⁴⁴. Ponadto USC nie będą dokonywać również oceny, czy nazwisko wpisane do rejestru zostało nabyte zgodnie z porządkiem prawnym państwa, w którym dokonano wpisu⁴⁵. Reforma z 11.6.2024 r. odzwierciedla jednak rosnący wpływ prawa UE i trend przesunięcia od klasycznych powiązań kolizyjnych ku quasiproceduralnemu uznaniu, upraszczając procedury i zwiększając integrację prawa prywatnego w kontekście unijnym⁴⁶.

Równocześnie *A. Dutta* podkreśla znaczenie rozszerzenia możliwości wyboru prawa przez osoby noszące nazwisko – z prawem do jego zmiany w uzasadnionych przypadkach. Tylko takie elastyczne rozwiązanie mogłoby odpowiadać współczesnym realiom. W szerszym ujęciu jednak sama reforma krajowa nie wystarczy⁴⁷. Brak jednoznacznego systemu uznawania nazwisk nabytych w innych państwach nadal prowadzi do rozbieżności, a przez to możliwości naruszenia prawa do swobodnego przepływu osób w ramach UE. Zdaniem *Ch. von Bary* reforma przyczynia się do zbliżenia niemieckiego prawa do europejskich standardów, wspierając zasadę wzajemnego uznawania nazwiska. Choć nowe przepisy zwiększają elastyczność i różnorodność dopuszczalnych form nazwisk, zachowują dotychczasową koncepcję jedności nazwiska w rodzinie i nie znoszą wszystkich formalnych ograniczeń. Reforma nie stanowi zatem pełnego przełomu, ale jest istotnym krokiem w kierunku europeizacji prawa i większego poszanowania pluralizmu społecznego we współczesnych Niemczech⁴⁸, pozostawiając jednak wiele obszarów do rozstrzygnięcia przez sądy⁴⁹. Finalnie *A. Dutta* podkreśla, że wprowadzenie spójnych mechanizmów uznania – czy to na poziomie niemieckim, czy europejskim – jest niezbędne, by zapewnić pewność prawa i rzeczywistą mobilność obywateli w zintegrowanej przestrzeni prawnej⁵⁰.

4. Podsumowanie

Niewątpliwie reforma prawa niemieckiego jest krokiem ku uznaniu nazwiska wypracowanego w prawie europejskim. Wpisuje się również w pewną tendencję zauważalną w prawie unijnym, gdzie coraz większe znaczenie nadaje się łącznikowi miejsca zwykłego pobytu⁵¹. Poddanie prawa właściwego łącznikowi miejsca zwykłego pobytu ogranicza m.in. możliwość dyskryminacji⁵². Dlatego wyraźnie można zauważyć, że w regulacjach unijnych łącznik ten

⁴⁴ *P. Gruber*, Von der Anknüpfung zur Anerkennung – über einen Methodenwechsel im personenstandsrelevanten IPR, StAZ 2024, s. 97 i n., s. 105.

⁴⁵ W tym zakresie pojawia się jednak nieścisłość z wcześniejszym orzecznictwem TSUE, w szczególności że w wyr. TSUE z 22.12. 2010 r., C-208/09 w sprawie *Sayn-Wittgenstein* podkreślono w pkt 63, że posługiwanie się nazwiskiem nie odnosi się jedynie do zarejestrowanego w USC – „posługiwała się ona w państwie członkowskim określonym nazwiskiem, co pozostawiło wiele śladów natury formalnej zarówno w sferze publicznej, jak i prywatnej”.

⁴⁶ *P. Gruber*, Von der Anknüpfung, s. 97 I n., s. 105

⁴⁷ Analogicznie *F. Wall*, Ausgangsstatutenwechsel, s. 29.

⁴⁸ *Ch. von Bary*, Änderungen, s. 229–230.

⁴⁹ *Ch. von Bary*, New private, s. 61.

⁵⁰ *A. Dutta*, Die Reform, s. 35.

⁵¹ *M. Świerczyński*, Normy kolizyjne prawa prywatnego międzynarodowego, w: *M. Pazdan* (red.), System Prawa Prywatnego, t. 20A, Prawo prywatne międzynarodowe, Warszawa 2014, s. 232; *J. Meeusen*, *M. Pertegas*, *G. Straetmans*, *F. Swennen*, *General Report*, w: *J. Meeusen*, *M. Pertegas*, *G. Straetmans*, *F. Swennen* (eds.), International Family Law for the European Union, Intersentia 2007, s. 16; *D. Martiny*, Objectives and Values of (Private) International Law in Family Law, w: *J. Meeusen*, *M. Pertegas*, *G. Straetmans*, *F. Swennen* (red.), International Family Law, s. 89.

⁵² *J.M. Scherpe*, European Family Law, vol. I, The Impact of Institutions and Organisations on European Family Law, The Editor and Contributors Severally 2016, s. 288.

pojawia się coraz częściej⁵³. W doktrynie podkreśla się, że przy ustalaniu miejsca zwykłego pobytu bada się zachowanie i całokształt towarzyszących osobie okoliczności, które pozwalają ocenić, czy przebywanie danej osoby na terytorium danego państwa wykazuje odpowiedni stopień stałości. Nie bierze się zaś pod uwagę takich okoliczności jak zamiar ujmowany w kategoriach psychologicznych czy fizyczna obecność⁵⁴, co ma odpowiadać współczesnym potrzebom.

Reforma z 11.6.2024 r., chociaż niepełna, uzasadnia potrzebę wprowadzenia na płaszczyźnie unijnej uznania nazwiska. Uznanie nazwiska powinno akceptować już istniejący stan prawny, a więc rozstrzygnięcia arbitralne i uproszczone. Oparte jest na założeniu, że badanie kolizyjnoprawne miało już miejsce, a w ramach uznania nazwiska niejako przenosi się istniejący stan prawny do ustawodawstwa państwa, w którym dokonuje się uznania. Dlatego też nie ma znaczenia w procesie uznania ocena charakteru podstawy będącej źródłem uznania. Czy reforma prawa niemieckiego wprowadza takie regulacje? Nie, jednak może być kolejnym krokiem ku wprowadzeniu uznania nazwiska. O wykorzystywaniu zaś tej koncepcji w regulacjach dotyczących nazwisk pisał w swoich publikacjach Szanowny Jubilat – Pan Profesor *Maksymilian Pazdan*⁵⁵. Wprowadzenie uznania nazwiska mogłoby stanowić jeden z instrumentów prawa prywatnego międzynarodowego sprzyjający swobodom unijnym, takim jak m.in. swoboda przepływu osób czy brak dyskryminacji, a omówiona reforma jest kolejnym krokiem, który podkreśla potrzebę wprowadzenia regulacji uznania nazwiska.

⁵³ Por. *A.E. Anton, P.R. Beaumont*, Private International Law. A treatise from the standpoint of Scots law, The Scottish Universities Law Institute 2011, s. 209.

⁵⁴ *A. Mączynski*, Kodyfikacyjne zagadnienia części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego, w: *A. Janik* (red.), Studia i rozprawy. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Andrzejowi Całusowi, Warszawa 2009, s. 421.

⁵⁵ Por. m.in. *M. Pazdan*, Zagadnienia, s. 23–24; *tenże*, Stany faktyczne zamknięte z kolizyjnoprawnego punktu widzenia, w: *J. Haberko, J. Grykiel, K. Mularski* (red.), *Ius civile vigilantibus scriptum est*. Księga jubileuszowa Profesora Adama Olejniczaka, Warszawa 2022, s. 527.

Prawo inwestora do odstąpienia od umowy o roboty budowlane bez powodu (art. 644 KC) – *ratio legis*, funkcje, zakres i skutki zastosowania

1. Wprowadzenie

Prawo zamawiającego do odstąpienia od umowy o dzieło bez konieczności wystąpienia jakiegokolwiek powodu (art. 644 KC) stanowi odstępstwo od zasady *pacta sunt servanda*. Na podstawie art. 656 § 1 KC znajduje ono zastosowanie także do umów o roboty budowlane. Inwestorzy publiczni i prywatni niejednokrotnie w praktyce z tego uprawnienia korzystają. Przedmiotem dalszych rozważań są *ratio legis*, funkcje, a także zakres i skutki wykonania tego uprawnienia przez inwestora w odniesieniu do umowy o roboty budowlane przy uwzględnieniu różnic pomiędzy tą umową a umową o dzieło.

2. Rodowód przepisu i uwagi prawnoporównawcze

Analizę należy rozpocząć od odtworzenia rodowodu wspomnianego przepisu. Artykuł 644 KC jest odpowiednikiem art. 496 KZ, stanowiącego, iż dopóki dzieło nie jest skończone, zamawiający może w każdej chwili odstąpić od umowy za zapłatą umówionego wynagrodzenia; może jednak potrącić to, co przyjmujący zamówienie oszczędził z powodu zaniechania dzieła. W projekcie części szczegółowej KZ autorstwa E. Tilla i R. Longchamps de Bériera z 1928 r. proponowano następujące brzmienie tego przepisu: „Zamawiający może, dopóki dzieło nie jest skończone, w każdej chwili odstąpić od umowy za zapłatą wynagrodzenia za już dokonaną pracę i za pełnym odszkodowaniem przyjmującego zamówienie” (art. 213)¹. W motywach projektu autorzy wskazywali, iż osobiste stosunki zamawiającego i wykonawcy odgrywają przy umowie o dzieło większą rolę niż przy sprzedaży, a obowiązek zapłaty wynagrodzenia za wykonaną już pracę i pełnego odszkodowania zabezpiecza dostatecznie przedsiębiorcę². Mimo iż ostatecznie w art. 496 KZ przyjęto sformułowanie o obowiązku zapłaty umówionego wynagrodzenia i możliwości potrącenia tego, co przyjmujący zamówienie

* Kierownik Katedry Prawa Cywilnego, Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie; ORCID: 0000-0001-8093-2083.

¹ E. Till, R. Longchamps de Bérier, Projekt części szczegółowej prawa o zobowiązaniach, Lwów 1928, s. 45.

² *Ibidem*, s. 196.

oszczędził z powodu zaniechania dzieła, w doktrynie przedwojennej rozumiano je jako odpowiednik „pełnego odszkodowania” należnego przyjmującemu zamówienie w tym przypadku³.

Artykuł 496 KZ był wzorowany przede wszystkim na art. 377 OR⁴, stanowiącym o odstąpieniu od umowy w zamian za zapłatę wynagrodzenia za dotychczas wykonane prace (*gegen Vergütung der bereits geleisteten Arbeit*) oraz w zamian za naprawienie pełnej szkody (*und gegen volle Schadloshaltung des Unternehmers*). Jak się wydaje, to właśnie ten przepis trafnie oddaje *ratio legis* inspirowanych nim późniejszych regulacji art. 496 KZ, a następnie art. 644 KC. W doktrynie szwajcarskiej norma ta interpretowana jest w ten sposób, iż zamawiający może odstąpić od umowy według własnego uznania (*nach freiem Ermessen*), przy czym także wystąpienie ważnego powodu, który nie odnosi się do przyjmującego zamówienie, mieści się w zakresie tego uprawnienia⁵. Oświadczenie o odstąpieniu ma skutek na przyszłość, w związku z czym podnosi się, iż wykazuje ono cechy zbliżone do wypowiedzenia stosunku umownego⁶. Po stronie przyjmującego zamówienie powstają dwa roszczenia. Pierwsze obejmuje należne wynagrodzenie za prace wykonane do chwili odstąpienia. Mimo użycia przez ustawodawcę szwajcarskiego terminu „w zamian za wynagrodzenie” przyjmuje się, iż roszczenie wykonawcy obejmuje także zwrot wszelkich wydatków przyjmującego, które nie są wliczone w wynagrodzenie⁷. Drugie roszczenie obejmuje naprawienie szkody w granicach dodatniego interesu umowy, które w tym przypadku pozostaje niezależne od winy zamawiającego⁸. Odszkodowanie, podobnie jak wynagrodzenie, staje się wymagalne już z chwilą odstąpienia⁹.

W ustawodawstwie niemieckim przepisem o funkcjach odpowiadających art. 644 KC jest w aktualnym stanie prawnym przede wszystkim § 648 BGB. Przewiduje on uprawnienie zamawiającego do wypowiedzenia umowy w każdym czasie do chwili ukończenia dzieła, określane w doktrynie jako „swobodne prawo wypowiedzenia” lub „prawo do wypowiedzenia według własnego uznania” (*freies* lub *willkürliches Kündigungsrecht*)¹⁰. Wskutek wypowiedzenia wygasa jedynie niewykonana część umowy¹¹. Zakres powstających roszczeń jest ujęty nieco inaczej niż w prawie szwajcarskim. Przyjmujący zamówienie jest uprawniony do żądania uzgodnionego wynagrodzenia, powinien jednak zaliczyć to, co oszczędził w wyniku zaniechania dalszego wykonywania świadczenia lub skutek innego wykorzystania (zwłaszcza za-

³ Zob. L. Domański, Instytucje kodeksu zobowiązań. Komentarz teoretyczno-praktyczny. Część szczególna, t. II, Warszawa 1939, s. 464; J. Korzonek, I. Rosenbluth, Kodeks zobowiązań, Komentarz, t. I, Kraków 1936, s. 1159.

⁴ Zob. E. Till, R. Longchamps de Bérier, Projekt, s. 196.

⁵ G.G. Zindel, U. Pulver, w: H. Honsel, N.P. Vogt, W. Wiegand (Hrsg.), Bassler Kommentar. Obligationenrecht I (art. 1–525), Basel 2011, s. 2395; P. Gauch, Der Werkvertrag, Zürich 2019, s. 258.

⁶ T. Bühler, w: Kommentar zum schweizerischen Zivilgesetzbuch, t. V, Obligationenrecht, Der Werkvertrag (Art. 363–379 OR), Zürich 1998, s. 433; P. Gautschi, w: Berner Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, t. 6, Das Obligationenrecht, cz. 3, Die einzelnen Vertragsverhältnisse, cz. 2, Werkvertrag (Art. 363–379 OR), Bern 1967, s. 530; A. Koller, Schweizerisches Werkvertragsrecht, Zürich–St. Gallen 2015, s. 380.

⁷ A. Koller, Schweizerisches Werkvertragsrecht, s. 384; P. Gauch, Der Werkvertrag, s. 265; T. Bühler, w: Kommentar zum schweizerischen Zivilgesetzbuch, t. V, s. 433.

⁸ P. Gautschi, w: Berner Kommentar, t. 6, s. 538; T. Bühler, w: Kommentar zum schweizerischen Zivilgesetzbuch, t. V, s. 441.

⁹ G.G. Zindel, U. Pulver, w: H. Honsel, N.P. Vogt, W. Wiegand (Hrsg.), Bassler Kommentar, s. 2396; P. Gauch, Der Werkvertrag, s. 267.

¹⁰ Zob. J. Busche, w: M. Hensler (Hrsg.), Münchner Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, t. VI, Schuldrecht Besonderer Teil § 630–704, München 2020, s. 302; F. Peters, w: F. Peters, D. Keiser (Hrsg.), Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einföhrungsgesetz und Nebengesetzen, t. II, § 631–651, Berlin 2019, s. 704.

¹¹ W. Voit, w: W. Hau, R. Poseck (Hrsg.), Bamberger Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Bd 2, § 481–704, München 2020, s. 2164.

sobów osobowych) uzyskał albo w sposób zawiniony zaniechał uzyskać (§ 648 zd. 2 BGB). W judykaturze przeważa pogląd, iż wysokość oszczędności powinien w pierwszej kolejności określić i wykazać wykonawca, natomiast w przypadku ich zakwestionowania przez zamawiającego ciężar dowodu przechodzi na niego¹². W § 648 zd. 3 BGB wprowadzono domniemanie, że przyjmującemu zamówienie przysługuje uprawnienie do 5% wynagrodzenia przypadającego na niewykonaną jeszcze część świadczenia. Kwalifikuje się to jako wartość minimalną, natomiast wyższa wartość podlega dowodzeniu¹³.

W ramach nowelizacji niemieckiego kodeksu cywilnego z 2017 r. wprowadzony został § 648a BGB, w którym ustawodawca przyznał każdej ze stron umowy o dzieło (a poprzez odesłanie z § 650a ust. 1 zd. 2 BGB także umowy o roboty budowlane) uprawnienie do wypowiedzenia tej umowy z ważnego powodu bez zachowania terminu wypowiedzenia. Celem tej regulacji było ograniczenie stanu niepewności co do sytuacji prawnej stron w razie tego rodzaju przyczyn wypowiedzenia¹⁴. Ważny powód występuje wówczas, gdy biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności danego przypadku oraz po rozważeniu interesów obu stron, od strony dokonującej wypowiedzenia nie można wymagać kontynuowania stosunku umownego aż do ukończenia dzieła (*Unzumutbarkeit der Vertragsfortsetzung*, § 648a ust. 1 zd. 2 BGB). W doktrynie wskazuje się, iż wspomniana przesłanka może być spełniana np. w razie występowania po jednej ze stron poważnych naruszeń obowiązków umownych (*schwerwiegende Vertragsstörungen*), które trwale zagrażają osiągnięciu celu umowy¹⁵. Po złożeniu oświadczenia o wypowiedzeniu każda ze stron może żądać od drugiej współdziałania w celu wspólnego ustalenia stanu wykonanego dotychczas świadczenia. Wykonawca jest uprawniony do żądania jedynie wynagrodzenia za świadczenia wykonane do chwili odstąpienia (§ 648a ust. 5 BGB), co oznacza, iż jego sytuacja prawna jest mniej korzystna niż po skorzystaniu przez inwestora z prawa do (swobodnego) wypowiedzenia na podstawie § 648 BGB¹⁶. Ustawodawca niemiecki przyjął zarazem, iż wypowiedzenie z ważnego powodu nie narusza roszczeń stron o naprawienie szkody powstałych w ramach istniejącego stosunku umownego do chwili wypowiedzenia (§ 648a ust. 6 BGB).

3. Ratio legis

Artykuł 644 KC oparty jest na założeniu, iż zamawiającemu jako zainteresowanemu w wykonaniu dzieła (z reguły zaspokajającego jego potrzeby osobiste lub gospodarcze) należy przyznać uprawnienie do jednostronnej rezygnacji z osiągnięcia tego celu przed ukończeniem dzieła, o ile zarazem zaspokojony będzie interes przyjmującego zamówienie związany z uzyskaniem umówionego wynagrodzenia. Przepis ten należy traktować jako odstępowstwo

¹² B. Retzlaff, w: O. Palandt (Hrsg.), Palandt Kommentar. Bürgerliches Gesetzbuch, München 2021, s. 1060; J. Busche, w: M. Henssler (Hrsg.), Münchner Kommentar, t. VI, s. 310–311.

¹³ W. Voit, w: W. Hau, R. Poseck (Hrsg.), Bamberger Kommentar, Bd 2, s. 2169.

¹⁴ Inspirację dla niemieckiego ustawodawcy stanowiły regulacje wzorca VOB/B (§ 8 ust. 2–4 i § 9 ust. 1) określające enumeratywnie przesłanki wypowiedzenia umowy z ważnego powodu przez inwestora i wykonawcę. Szerzej zob. R. Kniffka, B. Retzlaff, Das neue Recht nach dem Gesetz zur Reform des Bauvertragsrechts zur Änderung der kaufrechtlichen Mangelhaftung und zur Stärkung des zivilprozessualen Rechtsschutzes, BauR 2017, s. 1785, F. Peters, w: F. Peters, D. Keiser (Hrsg.), Staudingers Kommentar, t. II, s. 729.

¹⁵ J. Busche, w: M. Henssler (Hrsg.), Münchner Kommentar, t. VI, s. 313; Ch. Schwenker, T. Rodemann, w: H.P. Westermann, B. Grunewald, G. Maier-Reimer (Hrsg.), Erman Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, t. I, § 1–778, Köln 2020, s. 2948.

¹⁶ F. Peters, w: F. Peters, D. Keiser (Hrsg.), Staudingers Kommentar, t. II, s. 734; B. Retzlaff, w: O. Palandt (Hrsg.), Palandt Kommentar, s. 1063.

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl